
การกลายเสียง คำบาลี-สันสกฤต

เอน เล่งเจริญ

เป็นที่ทราบกันในวงการนักภาษาศาสตร์และผู้สนใจภาษาตะวันออกว่า ภาษาบาลีและสันสกฤตมีบทบาทต่อภาษาไทยมาก ชื่อบุคคล สถานที่ และคำศัพท์วิชาการ ล้วนแต่เป็นคำที่มรดกมาจากบาลีและสันสกฤตเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น บัณฑิต ภาพ มณฑล ศิลป์ วิจิตรศิลป์ อักษรศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม จิตรกรรม เป็นต้น

รูปและเสียงของคำบาลี สันสกฤตแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย ผู้รู้ภาษาหนึ่งสามารถศึกษาอีกภาษาหนึ่งได้ง่าย เพราะภาษาทั้งสองดังกล่าวมีรากและโครงสร้างทางภาษาที่คล้ายกันมาก การที่ภาษาบาลีและสันสกฤต มีเสียงและรูปศัพท์ต่างกันใน นักนิรุกติศาสตร์ได้อธิบายว่าเป็นเพราะการกลายเสียงซึ่งเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้

(1) การกลืนเสียง การกลืนเสียง คือการเปลี่ยนเสียงพยัญชนะต่างกันให้มีเสียงเหมือนกัน ดังตัวอย่าง

อย่างนี้ — อย่างนี้
อย่างนั้น — อย่างนี้
อย่างโน้น — อย่างโน้น เป็นต้น

การกลืนเสียง มี 2 อย่าง คือ

1. พยัญชนะหน้ากลืนพยัญชนะหลัง เรียกสั้น ๆ ว่า หน้ากลืนหลัง การกลืนเสียงประเภทนี้ พยัญชนะตัวหลังจะถูกเปลี่ยนเป็นพยัญชนะตัวหน้า เพราะออกเสียงได้สะดวกกว่า ดังตัวอย่าง

สันสกฤต	บาลี
อคุนิ, อคุนี	อคุกี, อคุคี
ตสฺย	ตสฺส
จิตฺร	จิตฺต

2. พยัญชนะหลังกลืนพยัญชนะหน้า เรียกสั้นๆว่า *หลังกลืนหน้า* ตามกฎข้อนี้ พยัญชนะหน้าจะเปลี่ยนเป็นพยัญชนะหลัง ดังตัวอย่าง

สันสกฤต	บาลี
อลุป	อปฺป
กรุม	กมฺม
ชรุม	ชมฺม
นิริฤกฺติ	นิริฤตฺติ เป็นต้น

(2) **การเปลี่ยนเสียง** คือการเปลี่ยนสระหรือพยัญชนะ เช่น

สันสกฤต	บาลี
คุรุ	คฺรุ
ปุรุช	ปฺริส
ลลาฏ	นลาฏ
บีปัลลิก	กิปัลลิก

(3) **การสลับที่** คือการเปลี่ยนตำแหน่งตัวอักษร เช่น

สันสกฤต	บาลี
มศก	มกส
ชีหฺวา	ชีวฺหา

(4) **การลงอาคม** คือการเพิ่มสระ หรือพยัญชนะ เช่น

สันสกฤต	บาลี
เกลฺส	กิเลส
ศรี	สิริ
สเนห	สิเนห
กลาน	กิลาน

(5) การเพิ่มพยัญชนะ คือการเพิ่มพยัญชนะที่ต้นศัพท์ เช่น

สันสกฤต	บาลี
อนฺติเก	สนฺติเก
สตฺวี	อิตฺถี
สญฺป	ญฺป
สถาน	ฐาน

(6) การย่อคำ คือการลดตัวอักษร

สันสกฤต	บาลี
เวหาสย	เวหาส
ภานฺเต	ภนฺเต

(7) การแทนเสียง ได้แก่การเพิ่มสระ หรือพยัญชนะเพื่อทดแทนเสียงที่หายไป เช่น

สันสกฤต	บาลี
สีมฺห	สีห
วิมฺสติ	วีสติ
ภฺยาส	ภฺยโย

(8) การลดเสียง ได้แก่การลดเสียงที่คล้ายกัน ให้เหลือเพียงเสียงเดียว เช่น

สันสกฤต	บาลี
อฑฺฒเตยย	อฑฺฒตฺย
ปวิสฺตฺสามิ	ปวิสฺสามิ

(9) การเปลี่ยนสระ ได้แก่การเปลี่ยนสระในคำๆ เดียวกัน

สันสกฤต	บาลี
ปภาสติ	ปภาเสติ
พหุ	พหู
มรฺชยม	มรฺชฌิม

(10) การเปลี่ยนพยัญชนะ ได้แก่การใช้พยัญชนะแทน เช่น

สันสกฤต	บาลี
1. ก ในสันสกฤตแทน ข และ ค	ในบาลี
ศุนก	สุนข
มุก	มุก
2. จ ในสันสกฤตแทน ต	ในบาลี
จิกิตฺสา	ติกิจฺฉา
3. ท ในสันสกฤตแทน ฏ	ในบาลี
ประติมา	ปฏฺิมา
เจตก	เจฏฺก
4. น ในสันสกฤตแทน ร	ในบาลี
สันสกฤต	บาลี
เนรณฺชนา	เนรณฺชรา
5. ป ในสันสกฤตแทน ผ และ ฝ	ในบาลี
สันสกฤต	บาลี
ปฺรุช	ผฺรุส
บฺษย	ฝฺสส
ปฺป	ปฺว
ปโรปร	ปโรวร
6. ย ในสันสกฤตแทน พ, ภ, และ ฐ	ในบาลี
สันสกฤต	บาลี
ชฺราย	ชฺราพ
สฺราย	สฺรภ
กาสาย	กาสาว
อายุธ	อาวฺธ

7. ร ในสันสกฤตแทน ท และ ล ในบาลี

สันสกฤต บาลี

ปรินทร ปรินทท

โรม โลม

ปริชม ปลิชม

8. ล ในสันสกฤตแทน ร และ น ในบาลี

สันสกฤต บาลี

लग्गल नगल

गल गल

आलग्गण आरग्गण

9. व ในสันสกฤตแทน พ, ม, และ ย ในบาลี

สันสกฤต บาลี

गव गवल

तरवण तमण

तव तय

10. ह ในสันสกฤตแทน ธ ในบาลี

สันสกฤต บาลี

अह अธ

11. टय ในสันสกฤตแทน จ ในบาลี

สันสกฤต บาลี

आतण आतण

नण नण

सण सण

12. षण् ในสันสกฤตแทน ญ ในบาลี

สันสกฤต บาลี

प्रषण्ण पण्ण

13. ฉย ในสันสกฤตแทน ญ ในบาลี
 สันสกฤต บาลี
 ปุณย ปุณฺณ
 หิรณฺย หิรณฺณ
14. ทย ในสันสกฤตแทน ช ในบาลี
 สันสกฤต บาลี
 วิทยา วิชา
 เวทย วิช
 ปราโมทย ปาโมชช
15. กต ในสันสกฤตแทน ต ในบาลี
 สันสกฤต บาลี
 มุกติ มุคฺติ
 ยุक्ति ยุคฺติ
 ภक्ति ภคฺติ
16. กษ ในสันสกฤตแทน ข ในบาลี
 สันสกฤต บาลี
 เกษม เขม
 กษมา ชมา
 เกษตร เขตฺต
 กษณ ชณ
 กษตรีย ชตุตฺติย

(11) การเปลี่ยนสระ

ในภาษาสันสกฤต และ บาลี มีการใช้ สระ แทนกันดังนี้

1. อิน ในสันสกฤตแทน อี ในบาลี
 สันสกฤต บาลี
 ไสวริน เสวี

หสฺติน	หตฺถิ
ปกฺษิน	ปกฺษิ
กริน	กรี
เมริน	เมธิ
โยคิน	โยคิ
ราคิน	ราคิ
วศิน	วสฺ

2. ฤ, ฤา ในสันสกฤตแทน อี, อุ ในบาลี

สันสกฤต	บาลี
คฤห	เคห
มฤค	มิก
ฤาษี	อิสสิ
ฤตุ	อุตุ
ฤทธิ	อิทธิ
ตุฤณ	ติณ
หฤทาย	หทย

3. ไอ ในสันสกฤตแทน เอ, และ อี ในบาลี

สันสกฤต	บาลี
ไอราวรณ	เอราวณ
ไพจิตร	วิจิตต
ไมตรี	เมตติ
ไพศาล	วิสาล
ไพรมา	เปมา
ไพโรจน	วิโรจน
ไกรवल	เกवल
ไพสุทธิ	วิสฺฐิ

4. เอา ในสันสกฤตแทน โอ ในบาลี

สันสกฤต	บาลี
เลากิย	โลกिय
เคาตม	โกตม
เอารส	โอรส
เกาศล	กุสล

บรรณานุกรม

- (1) เสฐียรโกเศศ (นามแฝง), *นิรุกติศาสตร์* พระนคร : คลังวิทยา, 2517.
 - (2) A.P. Buddhadatta Maha Thera *Concise Pali-English Dictionary* Columbo : The Columbo Apothecaries Go., Ltd 1968
 - (3) A.P. Buddhadatta Maha Thera *The New Pali Course Part II.* Columbo : The Cotumbo Apolhecaries Go, Ltd 1974
 - (4) *Pali Grammar* West Bengal : R.P. Mitra & Son., 1936
-